

Per Øverland: Historieglimt 273 – Ei dyne

Hører ei dyne med blant historieglimtene? Hva har den med lokalhistorie å gjøre? Lokalhistorien dreier seg mest om begivenheter som har hatt stor innflytelse på liv og virksomhet på et sted eller i en del av en by. Enkeltpersoner hører med når de har betydd noe for mange eller for hele stedet. Det daglige liv i og utenfor husene blir ikke avbildet og gjort til gjenstand for historiefortelling. Derfor holder lokalhistorien seg stort sett utenfor husene og det daglige liv med dets mange gjentatte hendelser. Likevel er det god grunn til å ta en tur innom hjemmene og se litt på soveutstyret. Omtrent en tredel av døgnet bruker vi til å sove. Da slapper vi av fra dagens strev og samler krefter til en ny arbeidsdag. Det betyr mye for tilfredsheten at vi får en god natts søvn. Vår liv er ikke idag så enkelt som en gammel tysk professor en gang gav uttrykk for i følgende sats: «*Dagen er til for arbeid. Natten er til for søvn og fiskefangst!*» I dag kommer det ofte frem i mediene at mange har problemer med søvnen. Både arbeids- og fritidslivet er blitt svært hektisk. De elektroniske mediene tiltrekker seg oppmerksomheten langt ut i de små timer. Å koble av slik at søvnen kan komme, er blitt vanskelig for mange. Å få ytre og indre ro til å koble av er viktig for oss alle. Ekspertene på søvn kan nok ha rett i at soverommet bør være uten tv, radio og andre elektroniske medier. Det bør være dominert av selve sengen og gardiner som kan regulere lyder og lys utenfra. Et nattbord er et fint møbel til litt sengelektyre, men den bør være tilpasset det som gir ro i sinnet.

Gjennom hele historien har det vært viktig for folk å skaffe seg et hvilested for natten. Fredelig, trygt og varmt bør det være. Å kaste en blikk på ordene for hvilested, kan kaste lys over vårt emne. Etymologi er ordenes historie. Vi skal nøye oss med de to ordene dyne og seng. I «*Norsk Ordbog med dansk Forklaring af Ivar Aasen*» fra 1918 ser vi at dyne er et vanlig ord i norske dialekter. Han skriver at dyna er et hunkjønnord som betyr «*Pude; Hovedpude; ogsaa et Hynde. Egentlig Fjæderpude, af Dun; G.N. (gammelnorsk) dyna. Jf. Seng.*» Det ser altså ut som om Ivar Aasen har møtt ordet i betydningen hodepute. Kanskje var det putene først som ble fylt med dun mens det var for dyrt å skaffe nok kostbart dun til det vi kaller dyne. De brukte nok en skinnfell, et teppe eller noe annet som overbredselsel om natta. La oss så jevnføre med det Ivar Aasen henviser til nemlig ordet seng, Det ordet har en lang utredning med tre betydninger. Den andre lyder slik: «*Sengedyne, Fjæderdyne. Saaledes Yverseng (Overdyne) og Underseng (Underdyne)*». Han fortsetter med å vise til Bergens stift (det meste av Vestlandet) og flere steder hvor dyne bare betegner en mindre pute. Underseng og underdyne viser til vanlig praksis at det ble brukt et bolster med høy eller halm som madrass. Overdyne eller overseng betød

overbredsel. Med andre ord både dyne og seng betyr det samme, nemlig det mest fremtredende ved sovestedet.

Dyne er et ord som kommer fra ordet dun. Dyne er altså en dundyne. Dermed ser vi at dynas historie leder oss til innsamling av dun for å lage noe varmt å ha over seg om natta. Dun har sin egen historie. Langs norskekysten, særlig i Nord-Norge, har innsamling og rensing av edderdun vært utviklet til en kunst. Den har hatt stor økonomisk betydning fordi den kunne bli solgt for en god pris så sant den var fint rensset. Å ha eiendomsretten til et dunvær var viktig. Ofte ble det anlagt reir for fuglene som kom tilbake år etter år. Eierne kunne vise stor omsorg både for reirene, fuglene og selve duna som ble samlet inn når ungene var utklekt og forlot redet. I lang tid har norsk edderdun blitt høyt verdsatt. Ja, en ekte edderduns dyne kan fremdeles regnes som litt av et statussymbol.

De fleste som bor i vår bydel, har et tilfredsstillende sovested. De er ulike, men de fleste har nok sin egen sengekarm med madrass, dyne og hodepute. Laken, dynetrekk og hodeputetrekk hører med og gjerne et ullteppe til ekstra kalde netter. Jeg skal ikke nekte for at interessen for å skrive et slikt historieglimt som dette, skyldes at jeg en morgen begynte å tenke på min egen dyne og den glede jeg har hatt av den gjennom årene. På hjemmesidene til et av de firmaer som idag markedsfører edderdunsdyner, fant jeg at en kunne regne med å ha en slik dyne i flere generasjoner, ja, gjerne i 50 år. Det kan jo være et argument for å selge en kostbar dyne. Min dyne som i alle år har gått under navnet Altadyna, stammer fra min kones grandonkel. Han het Konrad Haug, og var på begynnelsen av 1900-tallet distriktslege på Altagård i Vest-Finnmark. I 1901 fikk han lagd seg en edderdunsdyne. Jeg er tredje generasjon som bruker den. Så min dyne er altså i år ikke mindre enn 117 år gammel! Jeg tok en telefon til «Lånan dunvær» i Vega kommune for en liten prat. Da jeg fortalte om min dynes alder, ble det svart at en eldre dame som der jobbet med samling og rensing av dun, hadde en dyne som var hundre år gammel!

Lånan er et dunvær. Det ligger en fire timers båttur nordvestover fra selve Vega. Det ble fraflyttet i 1980, men arbeidet med dun er senere gjenopptatt. Idag kan en orientere seg på deres flotte hjemmeside: «*Utværet Lånan*». Hele Vega ble i 2004 oppført på Verdensarvlisten. Det har ført til oppsving for turismen og stimulert kulturarbeidet i dette øyriket med 6500 øyer, holmer og skjær hvorav 59 er bebodd. Virksomheten på Lånan er både interessant og imponerende. I fire måneder hvert år er omtrent åtte mennesker bosatt der og verner fuglene, sanker dun og renser den for bruk. Mest interessant er at duna blir videre bearbeidet lokalt til dyner, puter, tøfler og votter med spesielle produkter som innervotter, babysokker og babyvotter. Det kommer 600-700 ærfugler til Lånan hver sommer. Det er bygd en rekke ulike små hytter og vern for fuglene. Noen av husene har til og med navn som Emilie på hoa som bor der. De fleste av fuglene kommer igjen år for år. De blir vernet mot rovfugl og er nesten som venner for folket der. Så her lever den eldgamle kulturen med innsamling av edderdun i beste velgående. Luksusproduktet deres er

edderdunsdyna. Prisen på en dyne er omkring kr 50.000, men da har en også en praktdyne for generasjoner!